

Samhälls- och tidsbilder i 1980- och 90-talets svenska serievåg kring tidskriften *Galago* och förlaget Tago.

Inledning

I essän ”Joakim Pirinen: serietecknare” skriver litteraturforskaren Stefan Helgesson om ett vakuum efter punkvågen och kärnkraftsomröstningen. Det behövdes något nytt som kunde engagera unga. Och det kom, menar han, i form av satiriska serier av en typ som var helt nya för Sverige. Joakim Pirinens *Socker-Conny* från 1985 är det stora genombrottet.¹

”Vi som var unga då och plågades av yuppie- och Café Opera-eländet hade fått en antihjälte att älska ihjäl. Att läsa Pirinen på den tiden var nästan att likna vid en befrielseakt.”²

Pirinen var en av de viktigaste tecknarna i den svenska serievåg som växte fram kring tidskriften *Galago* och förlaget Tago under 1980- och 90-tal. Skruvad samhällssatir är en viktig beståndsdel i tidskriften och de album som förlaget gav ut.

Det här PM:et är tänkt som ett första steg mot att beskriva bilden av samhället och speglingen av tidsperioden i seriealbumen och tidskriftens serier. Vilka värderingar och stilgrepp som finns, spridning och målgrupper.

I detta korta format finns inte utrymme för en större kvantitativ studie, som jag tror vore den bästa modellen. För en sådan uppsats skulle källmaterialet kunna utgöra ett antal årgångar av tidskriften eller hela album av några tecknare.

Det jag tänker göra här är att diskutera bakgrund, sammanhang och tidigare forskning samt kortfattat beskriva och analysera några serier av tre centrala tecknare i *Galago* och Tagos album: Lena Ackebo, Max Andersson och Joakim Pirinen.

Forskning om serier och *Galago*/Tago

Serieforskaren M. Thomas Inge har beskrivit serier som ”avslöjande speglingar av populära attityder, smaker och seder”.³ Inom svensk historieforskning har Michael F. Scholz i två artiklar i *Historisk tidskrift* lyft fram möjligheten att studera serier som spegel för samhället.⁴ Liksom andra delar av populärkulturen återspeglar de sin tid och förhåller sig till aktuella problem, menar han.⁵

Serieforskning spänner över många discipliner. Serieforskaren Fredrik Strömberg konstaterar i en studie att även om forskningen växer i de nordiska länderna finns utövarna inom olika akademiska fält.⁶

¹ Helgesson 2004, s. 49.

² Ibid.

³ Inge 1990, s xi. Min översättning.

⁴ Scholz 2017, s. 262.

⁵ Scholz 2007, s. 284.

⁶ Strömberg 2016, s. 135.

Jag har inte hittat någon studie inom historieämnet som direkt använder sig av 1980- och 90-talets svenska serievåg som källmaterial. Litteraturvetare som skrivit om den är exempelvis tidigare nämnde Stefan Helgesson. Författaren och litteraturkritikern Lars Bäckström betraktar *Socker-Conny* som en klassiker redan tio år efter utgivningen. I sin bok *Att läsa litteratur* ägnar han ett kapitel åt serier och särskilt *Socker-Conny*, som han beskriver som ”en omsorgsfullt tecknad, lagom överdriven framställning av Stockholm och ett nutida Sverige, serien blir en koncentrerad samhällssatir”. Han jämför *Socker-Conny* med Strindbergs *Röda rummet*: ”en sentida variant av vår första moderna samhällsroman”.⁷ I essän ”Socker-Conny ställer till” pekar han bland annat på Pirinens inspiration från amerikanska undergroundserier.⁸

En utförligare litteraturvetenskaplig analys av *Socker-Conny* finns i C-uppsatsen ”Samhällskritik med ett schysst järnrör?”.⁹ Författaren Per Sundkvist refererar handling och teman och detaljstuderar några sidor. Samhällskritiken i *Socker-Conny* är som huvudpersonen, konstaterar han avslutningsvis:

”Den slår åt alla håll. Ingen går säker. Men genom albumet löper en underström som riktar sig mot vissa företeelser i det moderna samhället. Politikernas fjärmande från vanligt folk, sättet att bygga bort värmen och intimiteten i förorterna, våldet i städerna, vår oförmåga att ta hand om barnen är några exempel. Socker-Conny blir den lille mannens (kvinnans?) hämnd på både det privata och det offentliga planet.”¹⁰

Tidskriften och förlaget

1979 startades tidskriften *Galago* (första numret kom 1980) och det betraktas som en viktig vändpunkt i de försök jag hittat att skriva svenska vuxenseriernas historia.¹¹ Enligt Fredrik Strömberg startades *Galago* av ett kollektiv svenska tecknare och var ”en avgörande kraft för att forma de nya svenska seriernas stil”. Han beskriver seriernas stil som alternativ och självuttryckande, oftast med mörkt tema/stämning och tecknade i svartvitt.¹²

Till en början blandade *Galago* olika genrer av bilder och texter, men från och med 1985 dominerade serierna.¹³ Tago förlag bildades 1983 för att man skulle kunna söka kulturtidskriftsstöd, något som var avgörande för utgivningen. Den första boken som publicerades var Pirinens *Välkommen till sandlådan*, den andra *Socker-Conny*.¹⁴

I första numret presenteras *Galago* som ett ”tidsmagasin” med ”gränssprängande motkultur” på programmet.¹⁵ Varje nummer har sedan haft ett eget (lekfullt formulerat) motto. Exempelvis ”Starka Serier Grov Satir” (nr 1/1984), ”Bearbetar det svenska folkets smak” (nr 1/1985), ”Den kulturfarliga tidskriften” (nr 1/1987), ”Svensk underjordisk tidskrift” (nr 2/1987), ”Forum för det folkliga vansinnet” (nr 4/1992) och ”Nu jävlar smäller det!” (nr 1/1994).

⁷ Bäckström 1995, s. 114f.

⁸ Bäckström 1991, s. 218f.

⁹ Sundkvist 1992.

¹⁰ Sundkvist 1992, s. 62.

¹¹ Larsson 1992, s. 221, Strömberg 2003 s. 53, Gedin 2017, s. 20.

¹² Strömberg 2003, s. 53. Min översättning.

¹³ Larsson 1992, s. 222.

¹⁴ Gedin 2017, s. 219f.

¹⁵ *Galago* 1980, nr 1. Förord signerat Jan-Olof Berg, Rolf Classon och Kerold Klang.

Den drivande kraften bakom både tidskriften och förlaget, förläggaren Rolf Classon, har i flera intervjuer beskrivit starten och de första decennierna.¹⁶ Han jobbade själv som brevbärare och kände frustration över reklam och snaskiga tidningar som han delade ut:

”Vi ville lämna spår efter oss, vi brann för att förändra samhället. Majakovskij, Bulgakov, Baudelaire, Robert Crumb och Gilbert Sheltons ’Fabulous Furry Freak Brothers’ var våra hjältar. Men vi hade inga självklara forum att framträda i.”¹⁷

Classon menar att tidigare vänsterrörelser, exempelvis FNL, använde sig av sin tids mest progressiva kulturyttring: teatern. Nu tog den tecknade serien över rollen som ”främsta uttolkare av samtiden och på samma gång det effektivaste sättet att få ut ett budskap”.¹⁸ Men till en början upplevde han att *Galago* mötte kompakt motstånd. Radikala och ”politiskt korrekta” aktörer betraktade serierna som flummiga och inte rumsrena, för bokhandlare och bibliotek var serier något som enbart riktade sig till barn.¹⁹

Första numret av *Galago* trycktes i 3000 exemplar, kostade 37 000 kronor att ge ut och lämnade grundarna skuldsatta sju år framåt.²⁰ Vändningen kom med nummer 6, 1983, som trycktes i 15000 ex och var det första som distribuerades i Pressbyrån, och med albumet *Socker-Conny*, som öppnade dörren till bokhandeln 1985.²¹ Tre år senare hade det sålts i 20000 exemplar.²² Lena Ackebo, Charlie Christensen och Martin Kellerman är andra tecknare vars album sålt på liknande nivå, enligt Rolf Classon.²³ Max Anderssons serier har översatts och nått framgång i USA.²⁴

Vilka var då budskapen? Henrik Gundenäs skärskådade fyra av Galagogenerationens tecknare i en analyserande artikel i serietidskriften *Bild & Bubbla* 1988 (Max Andersson, Gunnar Lundkvist, Ulf Lundkvist och Joakim Pirinen). En grundläggande likhet han fann var ”ambitionen att skildra folkhemmets, mänsklighetens och världens skröplighet och förfall”. Moralen vänds ut och in och ”1980-talets cyniska, aningslösa och glada såpbubblekapitalism utforskas”. Berättandet är fritt och absurt, perspektivet ofta clownens, sympatin finns hos den svage och oskyddade mot makten.²⁵

Tidsbild, influenser, spridning och målgrupper

1980- och 1990-talen är omvälvande decennier i Sverige. Ekonomin svänger från högkonjunktur till ekonomisk kris med höga räntenivåer, drastiskt ökad arbetslöshet och nedmontering av välfärdsstaten. Ett systemskifte sker med friskolereformer, avregleringar och konkurrensutsättning av sjukvård och äldreomsorg.²⁶ Nyliberala tankar vinner insteg i svensk politik, till en början hos moderaterna, senare

¹⁶ Atterbom 1988, s 12f, Hellman 2009, s. 93ff, Gedin 2017, s. 217ff.

¹⁷ Hellman 2009, s 90.

¹⁸ Ibid, s. 96.

¹⁹ Ibid, s. 93.

²⁰ Ibid, s. 91.

²¹ Ibid, s. 93, Gedin 2017, s. 220.

²² Atterbom 1988, s. 13.

²³ Gedin 2017, s. 223.

²⁴ Strömberg 2003, s. 54.

²⁵ Gundenäs 1988:4, s. 22f.

²⁶ Ivarsson Westerberg, Waldemarson och Östberg 2014.

mer brett.²⁷ Svenska Arbetsgivareföreningen bedriver en bred kampanj under parollen ”Satsa på dig själv” och moderaten Carl Bildt tillträder som statsminister 1991.

Det här är exempel på politiska förändringar som återspeglas mer eller mindre tydligt i *Galagos* satirserier. Individens förhållande till samhälle och ekonomiska omständigheter skildras ur ett vänsterperspektiv. Stilmässigt och tematiskt finns förebilder hos de amerikanska alternativ- och undergroundserierna, med tabubrott och respektlöshet som bärande grepp, men den folkliga humorn med absurda inslag kan också kopplas till äldre svenska förebilder som tidningen *Strix*.²⁸

Randy Duncan och Matthew J. Smith, som skrivit standardverket *The Power of Comics* om seriernas historia, form och kultur, ser det anti-auktoritära temat som de amerikanska undergroundseriernas viktigaste element. Den ironiska udden riktas inte bara mot konservativ moralism utan också mot liberal politisk korrekthet.²⁹

Enligt Scholz är upplaga och spridning viktiga för att bedöma seriers värde som källor för vardagshistoria.³⁰ Även om tidskriften *Galago* och Tago förlags böcker når en ökande publik under 80-talet så är försäljningssiffrorna låga jämfört med tidningar som *Fantomen* eller *91:an* som också innehåller svenska serier.³¹ Tecknarna i *Galago* har konstnärliga anspråk och Larsson betecknar den som en ”kulturserietidning”.³² Serierna är med andra ord inte en bred massmarknadsprodukt, utan riktar sig i första hand till en ung publik med kulturella och politiska intressen.

Den uttalade samtidskritiska ambitionen och uppmärksamheten som serierna väckte i den allmänna debatten gör dem ändå intressanta som studieobjekt, enligt min mening. Den fria och alternativa positionen öppnar för en radikal samhällskritik som är otänkbar i mer kommersiella medier, något som Inge noterat om de amerikanska alternativserier som utgjorde förebilder.³³

Tecknarna

Joakim Pirinen blev snabbt galjonsfiguren bland de nya serietecknarna, förebild för andra tecknare och kritikerfavorit, men också den som bäddade för det breda genombrottet med sitt album *Socker-Conny*.³⁴ Den tydliga samhällssatiren i *Socker-Conny* följdes av sofistikerade konstnärliga varianter och absurda och komiska historier kring mänskligt beteende, ofta med djur i rollerna.³⁵ Han är också bildkonstnär, dramatiker och prosaist.³⁶

Max Andersson tecknar en Kafkalik mardrömsvärld med tydliga drag av samtidens svenska verklighet. Ändå finns där humor och en sorts hopp.³⁷ Långa albumberättelsen *Pixy* blev genombrottet som gick på export till USA. Pixy är ett aborterat foster som ringer från dödsriket och terroriserar sin mamma. Mjölkpaket som fostrar befolkningen, pengar som lever och vapen är andra beståndsdelar.

²⁷ Ehrenberg och Ljunggren, <http://ekonomihandboken.se/> [2018-03-20]

²⁸ Gundenäs 1988:4, s. 16f.

²⁹ Duncan och Smith 2015, s. 47.

³⁰ Scholz 2007, s. 286.

³¹ Fredrik Strömberg citerad i Gedin 2017, s. 225f.

³² Larsson 1992, s. 220.

³³ Inge 1990, s. XIV.

³⁴ Larsson 1992, s. 230.

³⁵ Gundenäs 1998:2, s. 30ff.

³⁶ Ibid, s. 26.

³⁷ Atterbom 1992, s. 18, Gundenäs 1998:1, s.18.

Enligt Daniel Atterbom som intervjuade Max Andersson i *Bild & Bubbla* 1992 kryllar *Pixy* och andra Anderssonserier av "samhällssatiriska absurdismer och referenser till samtid och trender". Tecknaren själv värjer sig dock mot tolkningar och säger att målet är underhållning och ett gott skratt.³⁸

Lena Ackebos satiriska skämtserier bygger på lyhördhet för språkliga vändningar och uttryck i tiden samt en utarbetad och detaljerad grafisk stil med återkommande mönster.³⁹ Måltavlan är ofta samtidens kommersiella och TV-orienterade värld.⁴⁰ "Väsentlig samtidslitteratur" kallades hennes serier i motiveringen när hon fick Serieakademins Adamsonpris 1991.⁴¹

Serierna

Jag har valt att beskriva och analysera serier som publicerats i tre Tagoalbum (sannolikt även i tidskriften *Galago*).

Joakim Pirinen

"Konmus" (bilaga 1) är en ensidig serie med nio rutor som publicerats i albumet *Gas* 1987. Titeln anspelar på att den tilldrar sig i en livsmedelsaffär som kan vara Konsum, men också att huvudkaraktären är en mus med kläder och huvudbonad i konform. Geometriska former med starka kontraster mellan svart och vitt återkommer i interiör och exteriör. Första rutan visar en leende söt mus med varukorg. I pratbubblan säger den: "Nu har jag handlat för exakt 37:70!". Vid kassan, som tornar upp sig ovanför den lilla musen, ber kassörskan istället om 122:40. I följande rutor skruvas summan gradvis upp av aktörer som en butikschef (björn) och en "matematikprofessor" (uggla). Trots att musen lägger tillbaka varor slutar notan på 30000 kronor. I näst sista rutan släpar den en halvtom matkasse mellan höghus. Slutklämmen i sista rutan är ett telefonsamtal från Tiptjänst: "Ni har tretton fel på tipset, så ni är skyldig oss 2,8 miljoner kronor".

Analys:

Serien börjar i en vardagshandling: musen ska köpa mat i en livsmedelsbutik och är nöjd över att ha räknat ut slutsumman i förväg. Vid kassan höjs summan obegripligt men obönhörligt. Redan kassörskan befinner sig i en maktposition i förhållande till den lilla musen, det perspektivet förstärks med de andra aktörerna. Kantiga linjer, djupa skuggor och expressionistiskt lutande vinklar gör miljön hotfull. Den ekonomiska mardrömmen fullbordas i sista rutan med det absurda samtalet från Tiptjänst. Musen kan sägas representera en liten människa, en konsument, i en tid där invanda ekonomiska spelregler upphävs och även "pålitliga" företag som Konsum (som associerar till folkhem, arbetarrörelse och Kooperation) maximerar vinster. Även Tiptjänst ger en sorts folkhemsassociationer: en väletablerad spelform som även låginkomsttagare hade råd med, som gav möjlighet att vinna pengar med liten insats. Här blir perspektivet absurt omkastat, i stället för vinst drabbas musen av en miljonskuld.

Max Andersson

Max Anderssons "Konsum" (bilaga 2) är en tvåsidig serie med sammanlagt elva rutor som publicerades i albumet *Vakuumneger* (1994). Svarta bårder av stiliserade kroppsdelar inramar de två

³⁸ Atterbom 1992, s. 20.

³⁹ Larsson 1992, s. 236.

⁴⁰ Strömberg 2003, s. 57.

⁴¹ Larsson 1992, s. 236.

första rutorna och bildar ett band i nederkanten. Berättelsen börjar med en gråtande flicka omgiven av en leende man med (sprit)flaska, en grinande polis och två grinande gående personer med portföljer och kostymer med bred axelprofil. I pratbubblan säger hon ”Snyft, alla har ett arbete utom jag”. I nästa ruta får flickan ett jobb på Konsum och står i köttdisken tillsammans med en äldre man med skägg. Båda är nakna och bär endast små skyddshattar och namnskyltar (”Emma” och ”Sander”). Sander förklarar att nakenheten är ”en del av vår nya kampanj för att göra kött-disken mera attraktiv”. ”Kunderna missförstår den nya kampanjen” står det i berättartexten i nästa ruta. En kund med utstående ögon och dubbelhakor sträcker fram sedlar och vill köpa Emmas överkropp. Hon säger nej, men Sander efterlyser samarbetsvilja: ”Det är inte alla som har jobb i dagens läge”. ”Vi måste alla hjälpas åt” säger han och lägger upp Emma på disken och lyfter kniven. I nästa ruta sticker hennes ben upp bakom disken som har en stor blodfläck. När en kund ber Sander om en bit av hans vänsterarm börjar han hugga av egna kroppsdelar, till slut även huvudet, medan kunder strömmar till. Han blir ”Konsums första martyr” enligt berättartexten i näst sista rutan. Teckningen visar en ikonlik bild av Sander med gloria och avhuggen vänsterarm som lyfts över butikshyllorna medan kunder höjer armarna mot bilden. Sista rutan visar Emma, nu bara ett huvud fastsatt på underkroppen, med ett mjölkpaket mellan tänderna. Texten berättar: ”Emma fick jobb på mejeri-avdelningen”. En reklamskylt på mejerihyllan med texten: ”Mjölk ger starka ben” är seriens ironiska slutkläm.

Analys:

Seriens stil är taggigt kantig med skarpa slagskuggor. Liksom i Pirinenserien associerar butiksnamnet Konsum till en tryggare tid och folkhem. Flickan Emma är arbetslös i första rutan som har skarpt sluttande linjer och vridet perspektiv. Troligen kan stora delar av målgruppen identifiera sig med henne. Personerna runt om väcker både tankar på utslagning (mannen med spritflaskan), aggressiv maktutövning (polisen) och ett framgångsrikt yrkesliv där hon inte deltar (de båda yuppieliknande figurerna med portföljer). Efter att hon fått jobb urartar situationen på ett groteskt sätt till en bokstavlig köttmarknad. Om Pirinenserien handlade om en utsatt konsument är det här frågan om att desperat försöka sälja sin arbetskraft. Den som till och med är beredd att offra sitt liv kan få status som martyr: Sander hyllas vid en gudstjänstliknande ceremoni i butiken. De svarta banden med avhuggna kroppsdelar kan tolkas som upplösning och sönderdelning av människorna och samhället. Bokstäverna i tecknarens namn sällar sig till de lösa kroppsdelarna i nederkanten av ruta 2.

Lena Ackebo

”Ekonomi så funkar det!” (bilaga 3) är en tvåsidig serie med 32 små rutor på varje sida som publicerades i albumet *Alla kan tralla* (1995). Stilen är detaljerad med klara linjer på ett sätt som för tankarna till barnserier. Pratbubblorna är få, men alla rutor har berättartext längst upp och övertydliga pedagogiska symboler i form av pilar och skyltar. Människorna är stiliserat tecknade med ”konsumenter” (med omväxlande breda leenden eller missnöjda munnar) och ”kapitalisten” (med fet cigarr, breda glasögonbågar och hotfullt leende) som huvudaktörer. Nyckelord fetas: som i texten i ruta tre: ”Ett **kapitalistiskt** samhälle bygger på **medbestämmande** och **valfrihet**.”

Valfrihet är ett koncept som återkommer i den ensidiga serien ”Välj din husläkare 1994!” (bilaga 4) ur samma album. I åtta numrerade rutor presenteras porträtt av valbara läkare med överdrivet tecknade anletsdrag mot stiliserat mönstrade bakgrunder. Texten under rutorna innehåller namn, specialitet, intressen och säljargument (exempelvis ”Saft och bullar i väntrummet!” för anorexispecialisten). Den sista rutan innehåller ett ”varumärke”: en barnfamiljs ansikten med stora leenden och texten ”Tradition trygghet trivsel för hela familjen” ramas in av två hjärtan, sedan följer kryssrutor för valalternativen.

Analys:

Båda serierna driver med reklamspråk och politiska klichéer. I ”Ekonomi så funkar det!” anspelar titel och berättargrepp på Joe Kaufmans pedagogiska 70-talsserier. Beskrivningen av processen är dock inte inriktad på att skapa förståelse utan att avslöja det förment objektiva i tidens marknadsekonomiska argumentation. ”Välj din husläkare 1994!” är en skrattspegel av vårdapparaternas kommersialisering och personfokusering i samband med husläkarreformen. Läkarna säljs in med personliga argument som skruvats satiriskt. Tecknarens namn är symboliskt placerat längst ned i sista rutan där hon inte kryssat för någon av läkarna utan valt alternativet ”Nej tack! Jag avstår helt från läkarvård!”.

Sammanfattning

Tidskriften *Galago* som startades 1979 och förlaget Tago som startades 1983 har haft stor betydelse för utvecklingen av svenska vuxenserier. Joakim Pirinens album *Socker-Conny* (1985) var det enskilt viktigaste albumet. Den skruvade och svartsynta satiren om samtidsfenomen i tidskriftens och albumens serier har varit stilbildande och förändrat sättet att se på serier. Exempelvis häcklas nyliberala tendenser, kommersialism, marknadsföring, folkhemmets nedmontering och ”satsa på dig själv”-filosofi utifrån ett vänsterperspektiv. Respektlöshet och tabubrott är återkommande grepp, influenser finns bland annat i de amerikanska alternativserierna.

I det här PM:et har jag presenterat bakgrund, sammanhang och tidigare forskning, samt kort beskrivit och analyserat några serier av Lena Acebo, Max Andersson och Joakim Pirinen. En fortsättning och fördjupning för att analysera bilden av samhället och tiden som serierna förmedlar skulle till exempel kunna vara en kvantitativ studie av hela årgångar av tidskriften eller album av centrala tecknare. Det skulle också vara intressant att undersöka målgrupper och distributionsformer vidare, samt att göra en receptionsanalys för att definiera rollen tidskriften och serierna faktiskt spelade i samhällsdebatten.

Käll- och litteraturförteckning

Källor:

Acebo, Lena (1995). ”Ekonomi så funkar det” *Alla kan tralla: serier*. Tago, Stockholm, s.32- 33, 1995

Acebo, Lena (1995). ”Välj din husläkare 1994!” *Alla kan tralla: serier*. Tago, Stockholm, s 22, 1995

Andersson, Max, ”Konsum” *Vakuumneger*, Tago, Bromma, , s. 44-45 1994

Pirinen, Joakim, ”Konmus”. *Gas: serier*, 1. uppl., Tago, Stockholm, s. 16, 1987

Litteratur:

Atterbom, Daniel ”Classon på taket”, *Bild & bubbla.*, 1988:3, s. 12-13, 1988

Atterbom, Daniel, ”Svarta solskenshistorier med ett skratt per sida”, *Bild & bubbla.*, 1992:6, s. 18-21, 1992

- Bäckström, Lars, 'Serier, särskilt Socker-Conny.', *Att läsa litteratur.*, S. 112-116, 1995
- Bäckström, Lars, 'Socker-Conny ställer till.', *Mannen utan väg & hans kusin Vitamin. Om barn- och ungdomslitteratur, ibland under jämförelse med de vuxnas litteratur*, S. 148-154, 1991.
- Duncan, Randy, Smith, Matthew J. & Levitz, Paul, *The power of comics: history, form, and culture*, 2nd edition., Bloomsbury Academic, London, 2015
- Ehrenberg, Johan och Ljunggren, Sten, 'Avdelning 4. Den nyliberala politiken', '1. Vad är nyliberalism?', "Ekonomihandboken", <https://www.ekonomihandboken.se> [2018-03-20]
- Galago: tidsmagasinet*, Galago, Lidingö, 1979-
- Gedin, David (red.), *De tecknade seriernas språk: uttryck och form*, Nacka, 2017
- Gundenäs, Henrik, "Den svenska Galago-generationen: fyra tecknares serier skärskådas : 1980-talets förnyare : del 5 - en studie i Tago-tecknarnas verk", *Bild & bubbla.*, 1998:4, s. 16-25, 1998
- Gundenäs, Henrik, "I en intelligent drömvärld: Joakim Pirinen är den minst självklare serietecknaren : 1980-talets svenska förnyare : del 3 - Joakim Pirinen", *Bild & bubbla.*, 1998:2, s. 26-35, 1998
- Gundenäs, Henrik, "Mardrömmarna vill inte sluta: Max Anderssons värld är sjuk - liksom vår egen : 1980-talets svenska förnyare : del 2 - Max Andersson", *Bild & bubbla.*, 1998:1, s. 18-25, 1998
- Helgesson, Stefan, "Joakim Pirinen: serietecknare", *Efter västerlandet: texter om kulturell förändring*, Natur och kultur, Stockholm, 2004
- Hellman, Cyril "Rolf Classon – mannen, myten, legenden", *Bild & bubbla.*, 2009:2, s. 93-99, 2009
- Inge, M. Thomas, *Comics as culture*, University Press of Mississippi, Jackson, 1990
- Ivarsson Westerberg, Anders, Waldemarson, Ylva & Östberg, Kjell (red.), *Det långa 1990-talet: när Sverige förändrades*, 1. uppl., Boréa, Umeå, 2014
- Larsson, Nisse, *Svenska serietecknare*, Alfabeta, Stockholm, 1992
- Scholz, Michael, "Tecknade serier som källmaterial för historisk forskning", *Historisk tidskrift* (Stockholm) 2007(127):2, s. [279]–287
- Scholz, Michael, "Tecknade serier fångar historikernas intresse", *Historisk tidskrift* (Stockholm) 2017(137):2, s. [260]–268.
- Strömberg, Fredrik, *Swedish comics history*, Seriefrämjandet, Stockholm, 2003
- Strömberg, Fredrik, "Comics Studies in the Nordic Countries – Field or Discipline?", *Journal of Graphic Novels and Comics*, 7:2 (2016), 134–155.
- Sundkvist, Per, *Samhällskritik med ett schysst järnrör: en analys av Joakim Pirinens Socker-Conny*, Litteraturvetenskapliga institutionen, Stockholm, 1992

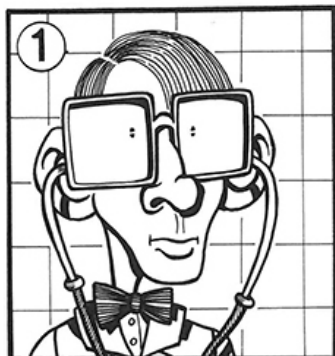
KONSUM

VÄLJ DIN HUSLÄKARE 1994!

DR. CLÆS ROTHMAN
SPECIALITET: ÖRON
INTRESSEN: ALLT SOM GÖR LIVET KUL!
GRATIS FASS VID 10:E BESÖKET!

DR. ALICIA G-SON AF UGGLAS
SPECIALITET: FAMILJERÅDGIVNING
INTRESSEN: HEM & SKOLA, DRESSYR
BOLLRUM FÖR BARNEN!

DR. ALF B. ROTHMAN-NAGY
SPECIALITET: PLASTIK-KIRURGI
INTRESSEN: TRÄSLÖJD, JAKT, VINER
LÄMNAR ETT ÅRS GARANTI !!

DR. NIMROD G-SON VAN DER MÜPPEN
SPECIALITET: ÖGON
INTRESSEN: PRICKSKYTTE, POES!
DROP IN/FLYGANDE BESIKTNING!

DR. LOTHAR NAGY
SPECIALITET: PREVENTIVMEDELSRÅDGIVNING
INTRESSEN: SAMLEVNADSFÖRÅGÖR
HAPPY HOUR VARDAGAR 20-24 !!

DR. LYDIA ROTHMAN AF UGGLAS
SPECIALITET: BARNPSYKOLOGI
INTRESSEN: HUNDEN TOKER, DRESSYR
BARN UNDER 5 ÅR 25% RABATT !!

MED. KAND. E. NAGY
SPECIALITET: OBDUKTIONER
INTRESSEN: NYFÍKEN PÅ DET MESTA
JOURÖPPET DYGNET RUNT!

DR. BEATE G-SON ROTHMAN
SPECIALITET: ANOREXI
INTRESSEN: DOTTERN LYDIA, MATLAGNING
SAFT OCH BULLAR I VÄNTRUMMET!

VI SES HOS HUSLÄKARN!

☐ **JÄ TACK!** JAG VÄLJER
LÄKARE NUMMER:

☒ **NEJ TACK!** JAG AVSTÅR
HELT FRÅN LÄKARVÅRD

LENA ACKEBO